

log 757

Sprawozdanie

Wydziału krajowego o czynnościach Patronatu Spółek oszczędności i pożyczek oraz innych Spółek rolniczych.

Wysoki Sejmie!

Poprzednie sprawozdanie Wydziału krajowego o rozwoju Spółek oszczędności i pożyczek opierało się głównie na danych statystycznych, zebranych i zestawionych przez Biuro Patronatu w Roczniku Spółek za rok 1908. Załączony zaś do niniejszego sprawozdania, jako osobny alegat Rocznik Spółek za rok 1909 stwierdza ich dalszy znaczny rozwój w ubiegłym roku, który był dziesiątym rokiem działalności krajowego Patronatu dla Spółek oszczędności i pożyczek. Wyniki rozwoju i działalności Spółek w ubiegłym roku są tem bardziej pocieszające, że ten rok był szczególnie ciężkim dla rolniczej, zwłaszcza włościańskiej ludności, pod względem finansowym. W tym roku bowiem odbyły się na tej ludności najdokuczliwiej wielkie klęski elementarne obu lat poprzednich, a w wielu okolicach na szerokie rozmiary zdarzyły się nowe, osobiwie gradowe klęski, a te klęski obok braku zarobków w Ameryce i pogorszenia się także w innych krajach stosunków zarobkowych dla naszej ludności emigrującej czasowo z kraju, zmuszały ją do pokrywania koniecznych potrzeb gospodarskich i życiowych z oszczędności lat poprzednich. Nadto grożące na wiosnę ubiegłego roku zawikłania wojenne i długie z tego powodu a bardzo silne zaniepokojenie ludności nietylko u nas lecz w całym państwie, wpływało bardzo niekorzystnie na finansowe stosunki i działalność Spółek. W jesieni zaś 1909 roku dał się uczuć w wielu powiatach szczególnie zachodniej części kraju niezwykle silny ruch emigracyjny za zarobkami, przedewszystkiem do Ameryki, wychodzący zabrali ze sobą z tego powodu co najmniej kilka a raczej kilkanaście milionów koron, z czego nie mała część pochodziła z wycofanych wkładek ze Spółek oszczędności i pożyczek lub z zaciągniętych w tym celu pożyczek.

Mimo tego zbiegu niekorzystnych okoliczności przyrost Spółek nowo założonych w roku 1909 był niemal taki sam jak w poprzednim roku, wynosił bowiem 152 Spółki oszczędności i pożyczek wobec przybytku 157 Spółek w roku 1908. Czynnych zaś Spółek, które zamykały rachunki za rok 1909, było 970 t. j. także o 152 Spółek więcej niż w roku 1908, za który zamknęło rachunki 818 Spółek. Z końcem roku 1909 pozostawało jednak pod Patronatem krajowym już 1029 Spółek oszczędności i pożyczek. W ciągu zaś 8 pierwszych miesięcy bieżącego roku przyjęto pod opiekę krajową dalszych 86 nowoorganizowanych Spółek, tak, że z datą sprawozdania niniejszego pozostawało pod Patronatem krajowym ogółem 1115 Spółek oszczędności i pożyczek. Objęte statystyką za rok 1909 Spółki (w ilości 970) rozsiedlone są już we wszystkich powiatach kraju z małą tylko przewagą zachodniej części kraju (361) w porównaniu z środkową (313) i wschodnią (296).

Członków liczyły te Spółki 195.325, przybytek więc za 1909 rok — wynosił 31.410.

Okręgi działalności Spółek, wynosiły średnio po 3—4 gminy z ludnością ogółem 3,355.154 w przecięciu po 3458 osób; obecnie przyjąć należy przy 1115 Spółkach około 3600 gmin objętych okręgami działalności tych Spółek, zatem około 60% gmin z ludnością około 3,750.000 osób. *Udziały* członków wzrosły w roku 1909 o 301.092 kor. t. j. na 1,722.062, a podniosły się także w stosunku do ilości członków w ten sposób, że przeciętnie wypada na 1 członka 881 kor. wpłaconych udziałów (1908 roku kor. 860), co może być uważane za stan korzystny, ponieważ statutowy udział przy nieograniczonej poręce prawie we wszystkich Spółkach oprócz 7 wynosi 10 kor. a do rzadkości należy deklarowanie więcej udziałów, niż jednego. Wprost nieoczekiwanym był wzrost *wkładek oszczędności* w Spółkach w ciągu 1909 roku jako niezwykle ciężkiego osobliwie dla zachodniej Galicyi, gdzie Spółki oszczędności i pożyczek wykazują około $\frac{1}{2}$ części ogólnego stanu wkładek wszystkich Spółek patronackich. Tymczasem w ubiegłym roku podniósł się stan wkładek oszczędności okrągło o 3 miliony (2,928.557) kor. t. j. z 30,713.680 na 33,641.238 kor. Jest to przybytek prawie o połowę mniejszy od przyrostu wkładek w każdym z trzech poprzednich lat, zwłaszcza zaś od przyrostu w 1907 r., w którym najwięcej z całego dziesięciolecia narosło wkładek (6,637.238 kor.); osłabienie wzrostu zauważone już wyraźnie w 1908 roku (5,170.302), dało się więc najsilniej uczuć w ubiegłym roku i przeciągnęło się do wiosennych miesięcy bieżącego roku. Atoli od maja b. r. poprawia się już znacznie położenie i napływ wkładek szybko znowu się podnosi. *Zaciągnięte* przez Spółki *pożyczki* przeważnie w Centralnej Kasie wynosiły z końcem 1909 roku ogółem 4,516.055 kor. to znaczy 13 $\frac{1}{4}$ % stanu wkładek oszczędności. Natomiast Spółki *udzieliły* w roku 1909 *pożyczek* 63.778 na ogólną sumę 19 milionów (18,999.975 kor.) a stan dłużny wszystkich pożyczek udzielonych wynosił z końcem 1909 roku kor. 38,144.404. W spłacie pożyczek objawiły się w dwóch ostatnich latach większe niż poprzednio trudności, ale na ogół spłata postępowała zadowalająco. *Fundusze rezerwowe* Spółek wzrosły w ciągu roku 1909 o kwotę 419.698 kor. i wynosiły z końcem tego roku 1,644.146 kor. a łącznie z kapitałem udziałowym stanowiły prawie dokładnie 10% stanu wkładek a w porównaniu do wszystkich obcych funduszy 38.784.617 kor. przedstawiały się jak 4 $\frac{1}{2}$ %. W stosunkach procentowych Spółek nietylko nie nastąpiło pogorszenie lecz zwiększyła się ilość Spółek które zadawalniają się 1%-wą margą, było bowiem w ostatnim roku takich Spółek 75; żadna Spółka zaś nie pobiera już więcej niż 6 $\frac{1}{2}$ %, połowa zaś Spółek 6% lub mniej.

Lustracyj przeprowadziło Biuro Patronatu w ciągu 1909 roku ogółem 983 w 937 Spółkach, między nimi było 18 lustracyj generalnych t. j. połączonych z porównaniem książeczek udziałowych, wkładkowych i pożyczkowych, znajdujących się w rękach stron z księgami Spółki. Wyniki ich były przeważnie zadowalające, w paru jednak wypadkach zażądać musiało Biuro Patronatu zmiany osób, zawiadujących kasą Spółki a w paru innych wypadkach doradzić cichą likwidacyę przez ograniczenie czynności Spółki do ściągania rat pożyczkowych i spłacania wierzycieli, ponieważ okazało się niedostateczne zainteresowanie u członków Spółki i za słabe

między nimi siły do należytego załatwiania spraw Spółki. Zamknięcia rachunkowe wszystkich Spółek zostały przez Biuro Patronatu szczegółowo zbadane i sprawdzone, względnie sprostowane a następnie dopilnowano powzięcia potrzebnych uchwał przez Walne Zebranie, zapobiegano uchwałom przeciwnym statutowi lub dobru Spółki i dopilnowano, aby Spółki względem władz dopełniły przepisanych obowiązków. W ogólności gospodarka w Spółkach oszczędności i pożyczek jest uporządkowaną i udoskonała się nie tylko wskutek lustracji i innych środków nadzoru, lecz także dzięki dosyć powszechnej gorliwości i zamiłowaniu, z jakim zawiadowcy Spółek spełniają swe obowiązki.

W poprzednim już sprawozdaniu miał zaszczyt Wydział krajowy zawiadomić Wysoki Sejm, że czynności dotyczące wykonywania krajowego Patronatu nad Spółkami mleczarskimi zostały w ubiegłym roku odjęte Biuru Patronatu a przydzielone Biuru mleczarskiemu i dlatego w innym sprawozdaniu (o czynnościach krajowego Biura mleczarskiego) zajmuje się Wydział krajowy rozwojem tych Spółek.

Co do dalszego popierania rozwoju innych Spółek rolniczych a mianowicie handlowych i produkcyjnych, wytrwał Wydział krajowy na wyłuszczone w poprzednich sprawozdaniach biernem stanowisku, nie wychodząc poza granice prób już przedtem w tym kierunku podjętych. Szczególniej zaś pozwała sobie Wydział krajowy powołać się w tym względzie na swoje ostatnie sprawozdanie (LW. 97274/09) i dodać jeszcze tę uwagę, iż konieczną jest rzeczą, aby nasze towarzystwa rolnicze rozwinęły jak najusilniejszą działalność w celu krzewienia wśród ludności ducha samopomocy, liczenia przedewszystkiem na własne siły w zbiorowej pracy i stosowania idei współdzielczej w jej właściwym rozumieniu i znaczeniu. Biuro Patronatu jako organ władzy publicznej, ma utrudnione i ograniczone na tem polu zadanie, lecz spełnia go w możliwych dla siebie granicach, propagując zasady zdrowej kooperacji, opartej przedewszystkiem na samopomocy i poczuciu własnej odpowiedzialności zarówno przez samą praktykę w działalności Spółek oszczędności i pożyczek i przez ich stosunek do krajowego Patronatu, jak niemniej w wydawanem przez siebie „Czasopiśmie dla Spółek rolniczych“ i na powiatowych lub okręgowych konferencyach z delegatami Spółek. Takich konferencyj urządzono w ubiegłym roku 22 i na wszystkich zajmowano się poruszoną wyżej sprawą, obok omawiania innych spraw dotyczących gospodarki Spółek oszczędności i pożyczek. Potrzeba jednak zdaniem Wydziału krajowego żywszej pracy społeczeństwa na tem polu, większego nią zainteresowania się ze strony powołanych do tego organizacji rolniczych i to bez oglądania się zbytniego na daleko idącą pomoc publiczną, która w ruchu współdzielczym musi mieć tylko drugorzędne znaczenie a nie powinna przygniatać ducha samopomocy i poczucia własnej odpowiedzialności. Już nawet rozmiary, jakie przybrał ruch zakładania nowych Spółek oszczędności i pożyczek pod wpływem nietyle współdzielczej propagandy, ile nadziei uzyskania pomocy publicznej z przeznaczonych na ten cel środków, wyprzedzają zdaniem Wydziału krajowego, rozwój uzdolnienia i usposobienia ludności do pracy współdzielczej. Jeżeli mimo tego nie wynikają stąd poważniejsze niebezpieczeństwa, to głównie dlatego, że organizacja, administracja i zakres czynności tych Spółek są prostsze i łatwiejsze w porównaniu z innymi rodzajami Spółek rolniczych (t. j. handlowych albo wytwórczych) i dlatego krajowy Patronat przez rozwinięcie daleko sięgającego nadzoru jest w możności uzupełniać niedostatki lokalnej administracji lub zapobiegać zawczasu rozszerzeniu się złego. Atoli nadzór nad innymi rolniczemi Spółkami ze strony krajowego Patronatu nie mógłby się tak daleko posuwać w regulowaniu czynności organów Spółki, którym potrzeba większej swobody w urządzaniu i prowadzeniu administracji stosownie do lokalnych warunków i wymagań chwili. Tutaj bowiem daleko więcej, aniżeli w Spółkach oszczędności i pożyczek należy wynik działalności Spółki z jednej strony od osobistych zalet kierownictwa a z drugiej strony od zrozumienia solidarnego popierania przez członków wspólnego interesu i chociażby to na razie połączonym było nawet z pewnemi ofiarami ze strony członków. Na wynik pracy Spółki nie może krajowy Patronat wywierać znacniejszego wpływu a byłoby to dla Spółki nawet szkodliwym, gdyby przez zbyt daleko idące popieranie jej interesów, a zwłaszcza

przez wywieranie znaczniejszego wpływu na tok interesów Spółki, nastąpiło u jej członków a przede wszystkim u Zarządu i Rady nadzorczej osłabienie poczucia ich własnej odpowiedzialności za powodzenie lub niepowodzenie jej przedsięwzięcia. Potwierdzają to zarówno doświadczenia poczynione z próbami Spółkami rolniczymi, jakie powstały u nas i pozostają pod Patronatem krajowym, jak również doświadczenia podobne poczynione w innych krajach, zwłaszcza w Austrii dolnej i dlatego Wydział krajowy zamierza wytrwać w stanowisku swem wyjaśnionem i uzasadnionem już w poprzednich swoich sprawozdaniach. Mimo tego jednak przywiązuje Wydział krajowy wielką wagę do ożywienia prywatnej inicjatywy społeczeństwa na tem polu i gotów jest iść jej na rękę, ale tylko w granicach wyłuszczonego wyżej stanowiska.

Przedłożony Wysokiemu Sejmowi *preliminarz* wydatków (Rubr. X. poz. 95.) i dochodów (Rubr. X. poz. 34.) Biura Patronatu na rok 1911. wykazuje *niedobór* do pokrycia z funduszu krajowego w kwocie 113.340 kor., t. j. o 904 kor. *mniej* aniżeli w roku 1910, albowiem wzrostowi wydatków o 19.096 kor. odpowiada powiększenie dochodów o 20.000 kor. Na wzrost wydatków wpływa przede wszystkim zwiększony koszt druków i książek i innych przedmiotów dla Spółek, prelininowany w kwocie większej o 10.000 kor.

przy takim samym wzroście dochodu ze sprzedaży tych przedmiotów. Nadto podwyższa się wydatek na płacę nowego prowizorycznego lustratora o	2.800 „
na podwyższenie płacy magazyniera i dyetaryuszek o	821 „
na koszt lustracyi (z powodu przybytku Spółek) o	5.175 „
i na portorya	300 „
Razem	19.096 kor.

Natomiast w dochodach oprócz zwiększonego o 10.000 kor. dochodu ze sprzedaży druków, książek i innych przedmiotów, dla Spółek prelininuje się subwencję państwową w kwocie o 10.000 kor. wyższej (t. j. 60.000 kor.), ponieważ w tej wysokości została przyznana za rok 1909.

W bieżącym roku nie przedkłada też Wydział krajowy osobnego sprawozdania o czynnościach *krajowej Centralnej Kasy dla Spółek rolniczych*, ponieważ sprawozdanie Komisji bankowej przedłożone Wysokiemu Sejmowi 25. stycznia 1910. roku (Ls. 5733/1910) o przeszłorocznem sprawozdaniu Wydziału krajowego, dotyczącem także wprowadzenia w życie Centralnej Kasy, opattem jest już na zbadaniu przez Komisję stanu i czynności tej instytucji po dzień sprawozdania i mieściło także tymczasowe wyniki zamknięcia rachunkowego za rok 1909. Dlatego Wydział krajowy poprzestaje na dołączeniu do niniejszego sprawozdania jako osobnego drugiego allegatu „Sprawozdania z czynności i zamknięcia rachunków krajowej Centralnej Kasy dla Spółek rolniczych“ i na zaznaczeniu, że według tymczasowej wiadomości, otrzymanej od JE. Pana Ministra dla Galicyi Dra Dulęby uchwalona przez Wysoki Sejm na posiedzeniu w dniu 16. lutego 1910. zmiana §. 7. i 8. statutu krajowej Centralnej Kasy dla Spółek rolniczych (celem podwyższenia gwarancji krajowej) uzyskała już Najwyższą sankcję; natomiast niema Wydział krajowy żadnej wiadomości o zatwierdzeniu ustawy krajowej na temże posiedzeniu Wysokiego Sejmu uchwalonej o uwolnieniu Centralnej Kasy od wszystkich dodatków podatkowych z wyjątkiem państwowych.

Przedkładając odrębnie wnioski budżetowe, ma zaszczyt Wydział krajowy upraszać:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o czynnościach Patronatu Spółek oszczędności i pożyczek oraz innych Spółek rolniczych.

**Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi
wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.**

Marszałek krajowy:

Badeni w. r.

Sprawozdawca:

Dr. Tadeusz Pilat w. r.

Członek Wydziału krajowego.

